

W. B. Curry: Demokrácia és humanizmus

július 22, 2016

W. B. Curry 1931 és 1956 között igazgatóként dolgozott a Dartington Hall-i demokratikus iskolában az Anglia-i Devon megyében Totnes közelében. 1947-ben igazgatói tapasztalatait egy könyvben is megjelentette. A könyv címe „Education for Sanity” volt, amit magyarra „oktatás a józanságra” tudnám fordítani. Curry a könyvben az oktatás és nevelés elvi, alapkérdéseivel is foglalkozik, amiknek nemcsak a második világháború pokla után, hanem ma is nagy jelentősége van. Számos vonatkozásban ma a világ újra olyan eszmék terjedését éli meg, amik háborúhoz, szenvedéshez vezetett. Ezért érdemes meghallgatni Curry nézeteit. A könyv első fejezete megjelent magyarul is az Uj pedagógiai szemle 2015 9-10. illetve 11-12. számában. Az itt következő szöveget ebből a hosszabb szövegből választottam ki. (Fóti Péter)

Az emberek sehol nem csinálhatják egészen csak azt, amit szeretnének. A mi iskolánkban azonban sokkal nagyobb szabadságot élveznek, mint a tradicionális iskolákban, és a szabadság korlátainak legnagyobb részét az önkormányzat vezeti be. (Az önkormányzatban részt vesznek a tanárok, a nevelőtanárok, és természetesen a gyerekek is, és a szavazatok többsége a gyerekeké).

A gyerekeknek, különösen amíg kicsik, biztosan szükségük van arra, hogy legyenek körülöttük felnőttek, akik gondoskodnak róluk, akik ha kell, rendelkezésükre állnak, akik erősek és megbízhatók, és akik ha kell, átveszik a teljes felelősséget. Szükségük van a szeretet és a védelem nyújtotta biztonságra. Csak az a gyerek boldog, akit szeretnek, és csak a boldog gyerek egészséges lelkiileg.

A felnőttek tekintélye tehát szükséges és megkerülhetetlen,

mégis a gyerekek egészséges fejlődéséhez mindennek a háttérbe kell vonulnia. Minden gyereknek szüksége van arra, hogy lehetősége legyen racionális lényé válni, képessé válni dönteni és tanulni a hibáiból, hogy a maga lábán tudjon állni. A tapasztalatból kell megtanulnia, hogy mit szeret, és mit nem. Fontos, hogy őszinte tudjon maradni, valódi érzései és saját véleménye legyen, olyan dolgok helyett, amikről mások úgy gondolják, hogy neki ezt kell éreznie és gondolnia. Nem hiszem, hogy ez bármilyen más környezetben megtörténne, mint amit a szabadság és a biztonság nyújt.

A felnőttek ott kell lennie és bírnia kell a gyerek bizalmát, valamint tudnia kell, hogy mikor kell beavatkozni. Ha ez nincs, akkor nincs biztonság. De tudnia kell azt is, hogy mikor kell önállóságot biztosítani a gyerekeknek. E nélkül nincs szabadság. A felnőttek rá kell jönnie, hogy a gyereki fejlődés szükségszerű lépcsőfoka döntéseket hozni, és átvenni a felelősség egy részét. A szabadság így szükségszerű ahhoz, hogy a fejlődés előrehaladjon és ne torzuljon.

A nevelést nem szabad ahhoz hasonlítani, mint amikor a szobrász a nedves agyagból megformáz egy tetszőleges figurát. A gyermek nem alakítható tetszőlegesen. A szülőknek, a felnőtteknek a feladata a gyerek védelme, néha még önmagával szemben is. Biztosítaniuk kell a gyerek fejlődésének feltételeit. De mindennek előtt tisztelniük kell a gyereket. Bertrand Russel írta:

Ahol a tekintélyre szükség van, ott e mellett feltétlenül jelen kell lennie a tiszteletnek is. Az aki jól tanít és nevel, aki képes a fiatalokat segíteni, hogy kiteljesedjenek, annak tele kell lennie a tisztelet szellemével. A mások iránti tisztelet az ami hiányzik mindazokból akik mechanikus merev rendszereket támogatnak, mint a militarizmus, a kapitalizmus, a fabiánusok tudományos szervezetei és a mindenféle más bürtönszerű intézmények, amelyekbe a reformerek és a reakciósök megpróbálják belekényszeríteni az emberi szellemet.

Az oktatásban amelynek szabályait a kormány hivatalok terjesztik szét, a nagy osztályokkal és rögzített tantervvel és túldolgoztatott tanárokkal, az ezek által meghatározott felszínes közepszerűséggel, a tisztelet hiánya szinte kivétel nélkül általános. A tisztelet képzelőerőt és melegséget jelent. Azokkal szemben kívánatos a legnagyobb képzelőerő, akik a legkevésbé képesek az előrehaladásra, vagy a legerőtlenebbek. A gyerek gyenge és felszínesen tekintve bolondos, a tanár erős és a mindennapi szóhasználat szerint bölcsebb, mint egy gyerek. A tanár, vagy a bürokrata tisztelet nélkül könnyedén nézi le a gyereket, a külsőleg tapasztalható alacsonyabbrendűségéért.

Azt gondolja, hogy az ő feladata a gyerek „formálása”. Képzeletében ő a fazekas, és a gyerek az agyag. Így ad a gyerekek természetellenes alakot, amely az évek alatt megkeményedik, feszültségeket ad neki és szellemi elégedetlenséget, amelyből kinő a kegyetlenség, a hit, hogy mások is keresztül kell menjenek ezeken a torzulásokon.

Az ember, akiben van tisztelet nem gondolja azt, hogy neki „formálnia” kell az ifjúságot. Azt érzi, hogy minden ami él, különösen az emberi lények, és ezen belül is a gyerekek valamiképpen szentek, meghatározhatatlanok, határtalanok, egyszeriek és különösen értékesek, különlegesek, megtestesítései a világ lehetőségeinek. A gyerekek közelében kiszámíthatatlan szerénységet érez, olyasmit, amit nem lehet racionálisan megmagyarázni, és ami mégis nagyobb bölcsességről tesz tanúbizonyságot, mint sok magabiztos és önelégült tanár vagy szülő gondol.

A gyerek látható elesettsége, az, hogy a gyerekek szüksége van rá, emlékezteti arra, hogy felelőssége van bizalommal lenni hozzá. Képzelőereje megmutatja neki, hogy mi minden lehet a gyerekből, jó vagy rossz, annak megfelelően, hogy annak impulzusai támogatást, vagy gáncsolást kap, hogy ha reményeit megcsalják, mennyire csökken majd életereje, ugyanúgy mint a bizalmatlanság megsebzti, és kívánságai

elbizonytalanodnak.

Mindez arra ösztönzi, hogy segítsen a gyerekek a csatában, amit vív, igyekszik őt felszerelni és erősíteni, de mindezt nem az állam, vagy valami más tekintély érdekei szerint, hanem azoknak a dolgoknak az érdekében, amire a gyereki szellem tör. Az ember, aki ezt érzi, megkaphatja a nevelő, tanító szerepét, az azzal járó tisztelettel, mert ő nem fogja a gyerek szabadságát veszélyeztetni.

Ha ezt a beállítódást/hozzáállást sokan magukévá tennék, akkor a világ egyetlen generáció alatt mérhetetlenül jobbra válna. Amire ma szükség lenne, az több kedvesség és kevesebb gyűlölet; több remény és kevesebb félelem; nagyobb szimpátia és kevesebb irigy ellenségesség az idegenek tűnő új eszmékkel szemben; új értékek komolyan vétele a régi szokások és tradíciók féltő követése helyett; és mindenekelőtt elfogulatlan készség és ésszerűség arra, hogy az új, a tudományok által teremtett világ lehetőségeit kihasználjuk. Sajnos mindezek a negatív gondolatok és érzések, a félelem és az előbújó gyűlölet, valamint az elfogulatlan racionális gondolkodásra való képesség hiánya nem kis mértékben a tekintélyelvű oktatási rendszer termékei.

Mindennek nyomán a tanárok lelki életének egy fontos pontjára kívánok rámutatni: Azok a tanárok, akik szeretik (élvezik) a hatalmat, mindig találnak majd kifogást arra, hogy miért vetik be a hatalmukat. Csak akkor adnak szabadságot a tanítványaiknak, ha a szabadságra irányuló kívánság elemi erővel tör fel. Ezzel szemben azok, akik nem szeretik és nem bíznak a hatalomban, tartózkodni fognak a beavatkozástól, egészen addig, amíg annak valóban komoly indoka van. A valóságban mindig a szituáció megítélésén múlik, de az, hogy ezt ki hogyan teszi, nagyon függ attól, hogy a tekintélyre akar támaszkodni vagy inkább minimalizálni akarja-e azt.

Gyakran kívánom azt, hogy a tanárképzésbe belépőket pszichológiai vizsgálatnak vessék alá, hogy nincsen-e bennük

túlzott hatalomvágy. Nem mondom, hogy semmi hatalomvágy ne legyen bennük, mert annak kis mértéke növeli a hatékonyságukat. Azok a tanárok, akiből ez teljesen hiányzik, nem tudnak biztonságot nyújtani a gyerekeknek, és ezzel kárt okoznak. A tanároknak tehát lehet egy kis hatalomvágy, de ennek tudatában kell lenniük, és látniuk kell annak veszélyeit is, ha ez elharapózik. Amennyiben szükséges, tudniuk kell cselekedni és ezt a szándékot a gyerekeknek is érezniük kell.

Bár sokan állítják magukról, hogy a gyerekek oldalán állnak, sokan ezt csak a szavak szintjén teszik. Sok propagandista csak valamilyen „izmus”-t propagál, számukra a gyerekek csak nyersanyagok, és hiányzik belőlük az a fajta tisztelet a gyerekekkel szemben, amiről Russell irt. Aztán ott vannak azok, akikben túl nagy a hatalomvágy. A gyerekek számukra csak arra jók, hogy büszkélkedjenek velük, de nem tekintik őket önmagukban való értéknek. Vannak tanárok, akiktől egy iskolában minden gyerek fél. Ezek nem a gyerekeket szeretik, hanem önmaguk tekintélyét. Vannak tanárok, akik megszegyénítik, félbeszakítják a gyerekeket és akik ezzel helyrehozhatatlan károkat okoznak.

Ma, amikor törvények tiltják a gyerekek fizikai bántalmazását az iskolában, tudjuk, hogy ezzel nem hárítottunk el minden veszélyt. A tanárok, akiknek attitűdje olyan, hogy legszívesebben vernék a gyerekeket, utat találnak a gyerekek más módon való büntetéséhez. Az agresszív tanárok nem csupán közvetlen áldozataiknak ártanak, hanem azoknak a gyerekeknek is, akiknek szótlannul kell elviselniük az agresszív tanárok akár csak szóbeli tetteit.

Számos iskola van még ma is, ahol a szabályokat kizárólag a tanárok (vagy az igazgató) szabja meg, ahol a szabályokat nem magyarázzák el a gyerekeknek, ahol ezeket a szabályokat lehetetlen megváltoztatni és amelyeket a félelem segítségével tartanak fent. Az ilyen iskolákból nem olyan emberek kerülnek ki, akik szabad, racionális és demokratikus társadalomban szeretnének élni, és azt fenn is szeretnék tartani. E helyett

vagy engedelmes „birkák” kerülnek ki az ilyen környezetből, akik mindent szó nélkül teljesítenek vagy örök lázadók, akiket folyvást büntetni kell, és akik így szintén nem akarnak és tudnak egy szabad, racionális és demokratikus társadalomban élni. Az ilyen emberek állandó konfliktusban állnak a tekintéllyel, a kormánnyal és az egész világgal.

A demokratikus társadalom ideálja nem jelent egy újabb izmust, mint amitől korábban óvtam, aminek a követése káros lehet a nevelésben. Mussolini fasisztákat akart nevelni a gyerekekből, Hitler náciakat, Sztálin fiatal kommunistákat. A demokrácia mindezekről különbözik, mert az emberi szabadságot hangsúlyozza. Mussolini számára a szabadság értéktelen dolog volt. Mindenkitől azt várta, hogy eszményítsék Olaszországot és tágítsák annak határait. Nem gondolta, hogy a gyerekeknek mint egyéniségeknek joguk van boldogságukat a maguk módján keresni. Számára az állam volt az elsődleges. A hozzá hasonló emberek ma is élnek!

Számomra az állam nem öncél. Csak az egyes emberek számítanak! Természetesen az emberek csoportokban élnek és kooperálnak egymással. Nem kívánunk Robinson Crusoe-k lenni. Viszont úgy érdemes együttműködni, hogy ez mindenki számára előnyös legyen. A kooperáció csak akkor termékeny, ha általa az egyének szabadabbak, jobbak, elégedettebbek. Az egyének joga van önmaga lenni, és szabadságának csupán a többi ember hasonló igénye szabhat határt. Így válhat valaki teljes emberré, elérve az önállóságot az önazonosságok – ekként nem válik senki más hasonmásává.

Azért hiszek a demokráciában, mert ez az a rendszer, amely a legkevesebb kényszert alkalmazza, amelyben – amennyire látom – a szabadság a leginkább virágozhat, és amelyben az emberek leginkább önmaguk lehetnek. Ezért nem akarok senkit demokratává formálni, hiszen az önellentmondás volna. Egyszerűen olyan iskolákat szeretnék, ahol a gyerekek személyiségét tisztelik és olyan társadalmat, ahol a felnőttek személyiségét is tisztelik. A szabad iskolák a szabad

társadalom alapjai. Nincs arra remény – mint azt Bernard Shaw egyszer megjegyezte -, hogy azok a férfiak és nők, akiket szolgának nevelnek, mire felnőnek, szabadok legyenek.

[...]

Eszembe jut egy eset, amikor az iskola gyerekei közül valaki azt mondta egy újonnan érkezett tanárra: „Nem olyan, mint egy tanár, sokkal inkább egy közölünk”. Ezt hívta úgy Lane, hogy a gyerekek oldalán áll. Az ilyen tanár nem játssza meg magát, nem áll elő olyan értelmetlen dologgal, mint hogy feltétel nélkül tisztelni kell őt. A tiszteletnek vannak elfogadható formái:

1. A kölcsönös tisztelet, ami például a kereszténység alapelve is (mindannyian egyenlőek vagyunk isten szemében).
2. 2. Megérdemelt tisztelet, amit valaki megszolgált, és amit a másik fél szabadon elismer: valaki sokat tud, erkölcsösen viselkedik (nem pusztán az önző érdekeit nézi), intelligens, meg tud oldani dolgokat stb.
3. 3. Tisztelet, amit az idősek, a gyengék, és a betegek iránt érzünk

Ezek között azonban nem szerepel az a fajta tisztelet, amit a gyerekektől szokás követelni: hogy mindezek hiányában is tiszteljék a tanárt. Erre a tiszteletre pusztán azért kerülne sor, mert a tanár a tanári szerepet tölti be, de valójában a tiszteletünket nem érdemelte ki. Amit követel, az az alázatosság, és ahogy követeli az egy üres, felfújott léggömb, a szerep ürességének elrejtése. Minderre a tradicionális iskolában gyakran kerül sor, és a tanárok egymást is biztatják, hogy így viselkedjenek.

Ennek ellentéte az a tanár, aki arra figyel, hogy a gyerekek mit szeretnének csinálni, hogy mit szeretnének tudni. Az érdeklődés minden morzsáját észreveszi. Azt az érzést kelti,

hogy azért van ott, az a szerepe, hogy segítsen a tanulóknak abban, hogy megtalálják saját céljukat. Nem önmaga céljaira gondol. Ezért érzik a gyerekek, hogy az ő oldalukon áll.

Vegyünk egy konkrét esetet, ami akkor történt, amikor a gyerekek kitalálták, hogy szeretnének egy hosszú kötelet egy fára erősíteni, hogy azon hintázhassanak. A tanárok közül néhányan azt gondolták, hogy ez veszélyes lehet, mert baleset, sőt haláleset is lehet belőle. Világos, hogy az iskola tanárai lennének a felelősek, ha ilyesmi történne. Ezért összehívtunk egy gyűlést: Ott voltak a gyerekek (7 és 10 év között), a tanárok, akiket érdekelt az ügy, és akik közül néhányan ismerték a kötelek anyagának tulajdonságait és a veszélyeket. Mindenki elismerte, hogy tenni kell az ellen, hogy súlyos baleset történhessen.

Megegyeztünk, hogy lehetséges egy biztonságos (de azért még élvezetet okozó mozgásra, játékra lehetőséget adó) kötelet felszerelni, és a felnőttek megígérték, hogy segítenek a kötél rögzítésében. Ezek után megvitattuk, hogy milyen szabályok legyenek érvényesek (például, hogy hány gyerek lenghet egyszerre). Az egész gyűlés barátságos és együttműködő volt. Nem volt TI és MI. Mindenki egy oldalon állt, azon, hogy hogyan élvezhetik a gyerekek a kötéllel való játékot anélkül, hogy kitörnék a nyakukat. Az olyan, kifejezetten technikai kérdésben, mint hogy milyen erős legyen a kötél, azok a gyerekek, akiket nem fordítottak még felnőtt-ellenessé, mindenképpen elfogadják a felnőttek tanácsát.

A fiatal gyerekek iskolájában sok beszélgetés folyik a tanárok és a gyerekek között a tananyagról, az órarendről és egyéb dolgokról. [...]

Az mindenképpen igaz, hogy nálunk a tanárok nagy hangsúlyt helyeznek a beszélgetésekre. A beszélgetésnek (konzultációnak, tanácskozásnak) számos előnye van:

- elősegíti a megértést, az intelligens egyetértést. Mi itt az irányítás alapjának a konszenzust tettük meg. Beszélgetés

során gyakorolni kell a másik meghallgatását.

· Egy döntést, amit egy olyan beszélgetés alapján hozunk meg, amelyben minden érdekelt részt vett, könnyebben fogadja el még az a kisebbség is, aki magával a döntéssel nem ért egyet. Ezáltal csökken annak a valószínűsége is, hogy a szabályt egyesek azért szegjék meg, mert az létezik.

Azok a gyerekek, akik konvencionális iskolákból érkeznek hozzánk, arra panaszkodnak, hogy itt nincs értelme megszegni a szabályokat. Ennek egyik oka az, hogy a szabályok jól fejezik ki az összes itt élő igényeit, másrészt vannak törvényes (alkotmányos) útjai annak, hogy szükség esetén hogyan változtassuk meg őket, ha valakinek valamilyen okból nem tetszenek.

Példák erre az úszoda körüli szabályok. Ezen szabályok szükségessége nyilvánvaló, de a tradicionális iskolákban ezeket egy felső tekintély határozza meg (igazgató, tanári kar) és erőlteti rá mindenkire. A szabályokat aláírással együtt kifüggesztik és ezzel el van intézve. Nálunk mindez beszélgetések eredményeként áll elő, és a tapasztalatok fényében az önkormányzaton keresztül állandóan módosul. Mindenkinek van lehetősége, hogy érveljen velük kapcsolatban és változtatásokat javasoljon. Minden évben, amikor az úszó szezon elkezdődik, az iskolagyűlésen felolvassuk és megbeszéljük a korábbi évi úszó szabályokat. A gyűlés végén megerősítjük az összes szabályt.

Mindennek az az eredménye, hogy mindenki érzi, hogy a szabályok az ő szabályai is és ezért bolond dolog lenne megszegni őket vagy akár bármi módon a szabályok létét nevetségessé tenni. Ezért van az, hogy egész úszó szezonok telnek el anélkül, hogy egy szabályt is megsértett volna valaki.

Az önkormányzat egy állandóan változó rendszer, nem lehet egyszer és mindenkorra kitalálni. Az alapelvei persze fontosak és szeretném, hogy elterjedjenek. Az egyik legfontosabb

alapelv, hogy az iskola egy működő társadalom, nem csupán gyerekek és tanárok halmaza, ahol a gyerekek tanulnak és parancsoknak engedelmeskednek. Egy élő társadalom soha nem statikus, és még alkotmányos elvei is változhatnak egyik évről a másikra.

Ha visszatekintünk az elmúlt századok történetére, akkor azt láthatjuk, hogy az erőszak helyére lassan a meggyőzés lép. Az embert meg lehet győzni, ha megmutatják neki cselekedetei lehetséges következményeit. Néha ugyan vissza kell térni a nyers erőhöz, mert időről-időre megmutatkozik az emberek nyughatatlansága. De jó lenne, ha erre egyre ritkábban kerülne sor. Ehhez mindenkinek jobban kellene értékelnie a kíváncsiságot, a kalandokat, a változásokat, hiszen ezek révén ismerhetik föl az emberek, hogy van választási lehetőségük.

Kapcsolódó oldalak:

- Bill Curry a magyar nyelvű wikipédiában
- Curry: Szabadság és stabilitás az alsó tagozatban
- Bill Curry: A Dartington Hall iskola 1.
- Bill Curry: A Dartington Hall iskola 2
- David Gribble rövid portréja